

3. Dragomir P., Scarlat E. *Educație fizică școlară. Repere noi - mutații necesare. București: Didactică și Pedagogică, R.A., 2004.*
4. Joița E. *Eficiența instruirii. Idei pedagogice contemporane. București: Didactică și Pedagogică, 1998.*
5. Ionescu M., Radu I. (coordonatori) și Chiș V., Ferenczi I., Lăscuș V., Preda V. *Didactica modernă. Cluj-Napoca: Dacia, 1995.*
6. Ionescu R., *Educație fizică. Mijloace operaționale în rezolvarea temelor lecției. București: Humanitas educațional, 2005.*
7. Potop V., *Gimnastica în școală. Metodică și învățare. București: Bren, 2007.*
8. Scarlat E., Scarlat B-M., *Îndrumar de Educație fizică școlară. București: Didactică și Pedagogică, R.A., 2006.*
9. *Sistemul național școlar de evaluare la disciplina educație fizică și sport, MEN, 1999.*

FORMAREA POSTUNIVERSITARĂ A PEDAGOGILOR ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI INCLUZIVE

Racu Aurelia,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, Republica Moldova

Lisnic Elena,

Direcția Învățământ Superior și Dezvoltare a Științei, Ministerul Educației

Abstract. *This study aims to demonstrate the crucial role of training postgraduate teachers from the inclusive education domain. There are substantiated the ways of training teachers to activate according the inclusive principles: basic academic studies based on new curricula adapted to the requirements of inclusive education; recycling postgraduate training of teachers staff; there are presented references on mandatory aspects of postgraduate training programs design of teachers in high school: aspect (motivational, informational aspect, technological aspect and their arguments).*

Keywords: *inclusive university, initial training, ongoing, individual approach, inclusive education, disability, social adaptation, professional training, barriers, resistance.*

Introducere. Dizabilitatea este un alt mod de a uni diferența și în acest caz, atât profesorii tineri cât și cei cu mai multă experiență se află în momentul redefinirii competențelor lor didactice. Astfel că nevoia de formare a tuturor cadrelor didactice în problematica CES (cerințe educaționale speciale) și a educației incluzive constituie o prioritate și necesitate în același timp.

Scopul cercetării: scopul cercetării din această lucrare îl reprezintă promovarea unor cercetări bazate pe analiza programelor alternative de formare profesională a cadrelor didactice ce determină depășirea obstacolelor și rezistențelor la implementarea sistemului educațional incluziv și crearea unui climat favorabil în școală pentru implementarea strategiilor de trecere la educația de tip incluziv.

Implementarea principiilor educației incluzive, ca parte importantă a reformării sistemului de învățământ autohton, se poate solda cu succes doar în cazul când acest proces complex și nou, pentru țara noastră, va fi realizat de persoane bine pregătite în domeniu, care știu ce și cum să facă la locul lor de muncă pentru a nu discredita ideea și a nu dăuna destinatarilor nemijlociți ai schimbărilor – persoanelor cu dizabilități.

Reforma are ca scop final ameliorarea situației copiilor și tinerilor cu dizabilități și, ulterior, a adulților, de aceea orice pas pe calea formării sistemului național de educație incluzivă urmează a fi analizat sub toate aspectele, inclusiv sub cele ale eventualelor avantaje

și dezavantaje, probleme și soluții, intenții subiective și realități obiective.

Orice schimbare o fac oamenii pentru oameni. De aceea chestiunea cadrelor, în special într-un domeniu atât de delicat și multiaspectual, cum este educația persoanelor cu dizabilități, poartă caracter decisiv și definitiv pentru realizările scontate. Specialiștii de diferite profiluri (pedagogi, psihologi, sociologi, medici...), antrenați în acest proces de reformare, sunt chemați să înrădăcineze în tradiția învățământului național noi factori de succes, iar pentru aceasta este nevoie de pregătire temeinică, de voință consecventă și de dorință sinceră, nondeclarativă de a schimba lucrurile în bine. [1]

Formarea cadrelor de pedagogi, care urmează să activeze în mediile educaționale de tip incluziv, presupune modificarea programelor de studii, mai ales în sensul centrării acestora pe particularitățile persoanelor cu dizabilități, în special ale psihicului acestora, pe aspectele practice ale activității didactice în colectivele de tip incluziv, pe pregătirea teoretică fundamentală a pedagogilor pentru luarea unor decizii neordinare, în funcție de situația concretă, de fiecare dată – alta, după cum și persoanele cu dizabilități se caracterizează prin reacții imprevizibile, inedite la factorii externi, de mediu sau la cei de relaționare interumană. Cu regret, actualele programe de studii universitare nu sunt suficient de profunde și comprehensive, încât absolvenții de facultate să poată răspunde prompt la aceste provocări ale educației incluzive. În acest context, apare necesitatea stringentă de a crea un sistem funcțional și eficient de formare postuniversitară continuă a cadrelor de pedagogi din sistemul de învățământ incluziv. Este vorba, în special, de treapta superioară a acestuia care, spre deosebire de învățământul preșcolar și cel preuniversitar, se află abia la început de cale în procesul de implementare a noilor principii.

Lansarea, acum câțiva ani, a procesului de deschidere a claselor incluzive în instituțiile liceale a condus, în mod firesc, la creșterea numărului de tineri cu dizabilități dornici să-și continue studiile în colegii și universități, afluxul de studenți din categoria dată fiind în continuare creștere. Este o realitate, căreia instituțiile de învățământ universitar și mediu de specialitate trebuie să-i facă față în mod onorabil, chiar dacă personalul didactic și cel non-didactic va fi nevoit să învețe „din mers”, să depună eforturi suplimentare pentru însușirea noilor metodici, tehnici, abordări, pentru revizuirea arsenalelor didactice obișnuite în sensul operării modificărilor revendicate de incluziunea educațională.

Experiența internațională a incluziunii pune în topul priorităților, de rând cu formarea competențelor noi și aprofundarea celor vechi, schimbările psihovalorice la nivel de cadru didactic. Cu alte cuvinte, pentru a fi acceptat să predea în instituția de tip incluziv, cadrul didactic trebuie să facă dovada pregătirii sale profesionale și, deopotrivă, psihoemoționale. Punctual, este vorba despre următoarele aspecte de formare: pregătirea la nivel informațional, însușirea tehnologiilor pedagogice avansate, cunoașterea bazelor psihopedagogiei, capacitatea de a apela concomitent la diverse modalități de predare, de a-și împărți atenția între diferite grupuri de auditori, de a lua decizii didactice ad-hoc, de a lucra în echipa multidisciplinară, de a constitui parteneriate eficiente și de a activa în componența acestora atunci când este vorba despre soluționarea unor probleme complexe. [2]

Pregătirea profesională este mai simplă de realizat, aceasta bazându-se pe achiziționarea de cunoștințe și pe formarea de competențe. Mult mai dificilă este pregătirea psihoemoțională și asta deoarece implică puternic factorul subiectiv, particularitățile de caracter, convingerile, disponibilitățile persoanei. Este vorba, în definitiv, de acceptarea, la nivel emoțional, a persoanelor cu diverse tipuri de dizabilități, de atitudinea persoanei față de diversitatea umană

în toate manifestările acesteia. Chiar dacă și aceste aspecte ale pregătirii cadrelor didactice pot fi dezvoltate, aprofundate, până la urmă punctul final („accept/nu accept lucrul în colectivul incluziv”) îl pune persoana însăși, în funcție de particularitățile sale individuale. Realizarea obiectivului principal al educației incluzive – dezvoltarea armonioasă a tinerilor și, prin ei, dezvoltarea socioculturală a societății până la nivelul unui model comunicativ și de interrelaționare eficientă – este posibilă doar dacă în persoana cadrului didactic cele două aspecte ale pregătirii – profesional și psihoemoțional – se regăsesc în varianta optimă de completare reciprocă și interdependentă. [7]

În opinia noastră, problema pregătirii cadrelor didactice pentru a activa pe principii incluzive urmează a fi soluționată pe două căi: a) studiile universitare primare în baza noilor curriculumuri, adaptate la cerințele învățământului incluziv; b) formarea/reciclarea postuniversitară a cadrelor de pedagogi activi care, la vremea lor, au studiat în baza programele vechi, atunci în vigoare, fără accent special pe învățământul de tip incluziv.

La momentul actual, propriile programe (modele) de formare postuniversitară a cadrelor didactice la disciplina Educație Incluzivă oferă cinci universități din Republica Moldova.

Pentru sistemul național de pregătire universitară a cadrelor de pedagogi este specifică problema lipsei de referință expres la activitatea incluzivă pe segmentul școlii superioare, elaborarea bazelor conceptuale în pregătirea cadrelor didactice pentru lucrul cu studenții cu dizabilități fiind una de extremă actualitate. Aceste lacune pot fi parțial înlăturate în cadrul instruirii suplimentare a pedagogilor în cadrul seminarelor, cursurilor, stagiilor, altor modalități de formare continuă. Necesitatea unui atare sistem specializat de abilitare profesională a cadrelor didactice din învățământul superior este cu atât mai motivată, cu cât domeniul incluziunii educaționale este unul foarte mobil, în proces de dezvoltare vertiginosă, continuă, ceea ce presupune actualizarea permanentă a competențelor. [6]

În literatura de specialitate găsim referințe la cele trei aspecte obligatorii ale proiectării programelor de formare postuniversitară a cadrelor didactice din școala superioară: a) motivațional; b) informațional; c) tehnologic (В.И. Кудрявцева, Л.И. Пургина). Să vedem în ce constă fiecare dintre acestea:

- aspectul motivațional – este direcționat spre suportul studenților cu dizabilități prin promovarea în instituția de învățământ a principiilor incluziunii, prin înțelegerea și acceptarea, la nivel psihoemoțional, a specificului acestui proces;
- aspectul informațional – presupune însușirea unui volum de cunoștințe în domeniul legităților psihopedagogice ale dezvoltării tinerilor cu dizabilități în condițiile mediului incluziv, însușirea metodelor și procedeele de asistare sociopedagogică a studenților cu deficiențe;
- aspectul tehnologic – prevede formarea competențelor (abilităților) tehnologice care ar asigura implementarea cu succes a principiilor incluziunii, și anume: proiectarea procesului instructiv în colectivele mixte, formate din studenți cu și fără dizabilități, aplicarea diverselor modalități de interacțiune pedagogică între subiecții incluziunii educaționale, edificarea mediului incluziv în instituția de învățământ.

Aceste și alte aspecte ale formării postuniversitare a cadrelor de pedagogi din instituțiile de tip incluziv pot fi elucidate în cadrul unor programe de instruire profesională suplimentară, realizate sub formă de cursuri, seminare, „mese rotunde” etc. Programele în cauză ar trebui să includă teme de actualitate, analiză, generalizare, teorie și practică. De exemplu: tendințe moderne în învățământul național și cel internațional, schimbările cadrului legislativ-normativ

din țară, standarde educaționale la nivel de țară și de peste hotare, elaborarea programelor de studii adaptate la CES ale studenților cu dizabilități și proiectarea cursurilor în funcție de acestea, însușirea tehnicilor și tehnologiilor de suport destinate studenților cu dizabilități, generalizarea materialului însușit anterior și sistematizarea celui dispersat în diferite surse referitor la problematica incluziunii, legătura interdisciplinară ca factor de consolidare a competențelor generale ale studenților cu dizabilități, continuitatea incluzivă dintre mediul universitar și cel social, integrarea socioprofesională a studenților cu dizabilități ș.a. [3]

Programele de formare postuniversitară trebuie să vizeze și modalitățile de realizare a obiectivelor pe care și le propune învățământul incluziv: organizarea parteneriatului „cadre didactice – studenți cu și fără dizabilități – părinți – comunitate”; sensibilizarea autorităților, potențialilor sponsori și angajatori, structurilor comunitare, mediului de afaceri, mass-media, ONG-urilor asupra problemelor cu care se confruntă studenții cu dizabilități în mediul universitar și extrauniversitar în vederea conlucrării active la înlăturarea în comun a barierelor existente în calea integrării acestora; consilierea părinților, membrilor comunității în problematica învățământului profesional de tip incluziv.

Avantajele formării postuniversitare (suplimentare) a cadrelor de pedagogi sunt multiple, însă primează, bineînțeles, achiziționarea unor valoroase competențe profesionale noi, în domenii precum:

- organizarea, funcționarea și dezvoltarea învățământului incluziv;
- relaționarea cu toți participanții la procesul instructiv/educativ în cadrul unor parteneriate viabile cu colegii pedagogi, studenții, părinții, structurile comunitare etc., soluționarea în comun a problemelor de implementare și funcționare a principiilor educației incluzive;
- abordarea individuală a parcursului educațional al studentului în funcție de CES ale acestuia;
- proiectarea și elaborarea programelor adaptate de studii, de reabilitare, de integrare socioculturală și socioprofesională a studenților/absolvenților cu dizabilități;
- consilierea calificată a participanților și partenerilor în chestiunile ce țin de educația incluzivă în mediul universitar.

Formându-și aceste competențe, cadrul didactic universitar va răspunde cu succes provocărilor profesionale pe care le înaintează învățământul de tip incluziv, reușind să creeze un echilibru funcțional între interesele celor două grupuri de studenți – cu și fără dizabilități.

Analiza situației în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate demonstrează că, spre deosebire de instituțiile preșcolare și preuniversitare, nivelul de rezistență a cadrelor didactice la incluziunea educațională este mai înalt, iar numărul celor care consideră că tinerii cu dizabilități pot învăța la orice facultate, fără a se face rabat calității studiilor, este mai mic. Printre profesorii colegiilor și universităților este răspândită opinia, conform căreia tinerii cu dizabilități trebuie să fie ajutați să-și aleagă facultatea în funcție de statutul lor psihofizic obiectiv, și nu în funcție de preferințele lor subiective. În general, ei consideră că doar o mică parte dintre cadrele didactice universitare trebuie să fie instruită în domeniul învățământului incluziv, deoarece numărul grupelor academice de tip mixt sunt și vor rămâne în minoritate față de cele omogene. Abilitarea profesională obligatorie a tuturor cadrelor didactice într-un domeniu îngust, cum este predarea în grupele incluzive, ar însemna aruncarea pe vânt a mijloacelor financiare considerabile, pe care le presupune reciclarea generală. În această situație, consideră mulți dintre profesorii universitari, mai judicioasă

decât reciclarea generală s-ar putea dovedi angajarea câtorva specialiști în psihopedagogie, pe seama cărora să fie puse: soluționarea problemelor ce țin nemijlocit de abordarea CES ale studenților cu dizabilități, secundarea profesorului de bază la orele de curs, consilierea acestuia și a studenților în caz de necesitate etc. [4]

Este cunoscut faptul că în procesul predării profesorul relaționează cu studentul, străduindu-se să-i ofere acestuia suportul necesar în asimilarea materiei curriculare, inclusiv prin adaptarea propriilor metode și procedee de predare la particularitățile studentului. La fel se procedează și în cazul studenților cu dizabilități. Însă individualizarea reală a procesului de predare fără diminuarea nivelului de exigențe față de student se întâlnește doar în cazuri excepționale. De cele mai multe ori, reducerea cerințelor are la bază necunoașterea de către profesor a particularităților studentului cu dizabilități, abordarea preconcepută, în sensul subaprecierii, a potențialului intelectual și de învățare a indivizilor din categoria dată, nedorința sau neputința profesorului de a căuta și de a găsi soluții optime în situații neordinare. [5]

Experiența internațională denotă că cele mai bune rezultate se obțin în cadrul formării postuniversitare în bază de module. Acest principiu permite alcătuirea grupelor de audienți pe principiul interesului profesional, pornind de la disciplina predată și istoricul stagiilor anterioare de formare. Instruirea în bază de module permite trierea beneficiarilor și, implicit, omogenizarea grupelor, fapt care asigură un randament înalt de lucru, o durată restrânsă a cursurilor și, respectiv, o reducere a cheltuielilor instituției, achitate pentru formarea cadrelor sale didactice.

În literatura de specialitate găsim numeroase module tematice ale unor eventuale cursuri de reciclare, cum ar fi:

- Politici de stat în domeniul învățământului.
- Aspecte sociopsihologice ale adaptării și socializării individului în sistemul educațional.
- Avantaje și dezavantaje ale învățământului incluziv.
- Teoria și practica incluziunii.
- Mediul educațional, mediul profesional, mediul social al persoanei cu dizabilități.
- Învățământul incluziv și angajarea în câmpul muncii a absolvenților cu dizabilități.
- Parteneriate durabile în sfera educației incluzive.
- Elaborarea și promovarea proiectelor naționale și internaționale în domeniul atragerii mijloacelor materiale și nonmateriale pentru dezvoltarea învățământului incluziv.

Concluzii: Problemele cu care se confruntă instituțiile de învățământ superior în implementarea principiilor incluziunii educaționale urmează a fi sistematizate și analizate în profunzime de către societatea pedagogică, iar sugestiile și soluțiile posibile – prezentate și dezbătute în cadrul unui eventual forum național cu participare largă: autoritățile de nivel central și local, corpul profesoral-didactic, mediul academic și de experți din țară și de peste hotare, ONG-urile de profil, asociațiile obștești ale persoanelor cu dizabilități și ale familiilor acestora, mass-media.

Pe marginea dezbaterilor urmează a fi elaborat un program unificat de formare continuă a cadrelor didactice din treapta superioară și medie specială de învățământ în domeniul implementării principiilor incluziunii educaționale cu minimum de riscuri și cu maximum de beneficii atât pentru persoanele cu CES, cât și pentru societate în ansamblu.

Referințe bibliografice:

1. Алехина С.В., Алексеева М.Н., Агафонова Е.Л. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании. В: Психологическая наука и образование, 2011, № 1, С. 83-92.
2. Инклюзивное образование: практика, исследования, методология: сборник материалов II Международной научно-практической конференции / отв. ред. С.В. Алехина. Москва: МГППУ, ООО «Буки Веди», 2013. 712 с.
3. Кудрявцева В.И., Пургина Е.И. Методологические проблемы и особенности инклюзивной практики в профессиональном образовании // Международный диалог: инклюзия через всю жизнь: материалы международного образовательного форума. Москва: Вузовская книга, 2013. С. 105-108.
4. Беленкова Л.Ю., Абрамова И.В., Гамаюнова А.Н., Карпунина О.И. Интеграция и инклюзия: проблемы, поиски, решения // Российский научный журнал. 2013. № 3 (34). С. 166-172.
5. Racu A., Grigoriu A., Savciuc A., Haraz S., Racu S. Drepturile omului și problema dizabilităților. Reglementări internaționale și naționale privind drepturile omului, destinat persoanelor cu dizabilități și familiilor acestora. Ghid. Chișinău: Tipografia „Serbia” SRL, 2011. 280 p.
- A. Danii, S. Racu, D.V. Popovici, Psihopedagogia integrării. Ed. Tipografia Centrală”, Chișinău, 2014, p. 416. CZU 37.015.3:376
6. Racu A., Strategii tradiționale și moderne în psihopedagogia școlii incluzive. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 272 p.

FORMAREA ÎNȚIALĂ ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI INCLUZIVE: REALIZĂRI, PROBLEME, PERSPECTIVE

Racu Aurelia,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, Republica Moldova

Lisnic Elena,

Direcția Învățământ Superior și Dezvoltare a Științei, Ministerul Educației

Abstract. *The process of integration and inclusion is a complicated and sensitive one and an unprepared integration brings to discrimination and social exclusion of people with disabilities. The present study focuses on documenting the protection of the rights of children / youth with disabilities to education; access and participation; how it is perceived the access to higher education by persons with disabilities; identify social and educational barriers to disabled young people in universities; university environment availability. In the end are presented some considerations and thematic landmarks regarding the training of teachers for inclusive education; promoting the researches based on analysis of the professional training curricula of the staff who will determine overcoming obstacles and resistance to implementing the national program for the development of inclusive education.*

Keywords: *initial and continuing training, difficulties and barriers, youth with disabilities, inclusive university, socio-professional guidance.*

Scopul cercetării: Documentarea în domeniul protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități. Analiza dificultăților și barierelor la nivelul sistemului de învățământ și la nivelul de formare în domeniul educației incluzive în Republica Moldova.

Studierea la nivel științific a experienței internaționale în promovarea principiilor educației incluzive, contactele multiple cu teoreticienii, practicienii, structurile competente în domeniu, sondajele și studiile tematice privind „comanda” socială, contradicțiile dintre starea de facto și intențiile de modernizare a învățământului, inclusiv prin asigurarea unui grad mai înalt de accesibilitate a copiilor și tinerilor la studii de calitate, definiții în perspectiva formării profesionale pentru viață, – toate acestea au pregătit gradual, în ultimii ani, opinia publică, la nivel de atitudine și mentalitate, către pătrunderea în sistemul de învățământ autohton a ideii de educație incluzivă. În esență, aceasta a fost acceptată, iar principiile,